

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОРІВНЯНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ (на матеріалі дитячої художньої прози)

Стаття присвячена дослідженню способів перекладу порівнянь, які зустрічаються в англійській дитячій художній прозі, на українську мову. В ході дослідження встановлено, що порівняння є одним з найбільш поширених тропів, що зустрічаються в англомовній дитячій літературі. Цей феномен обумовлений особливостями дитячого сприйняття реальності, до якого апелює автор дитячої літератури і, в подальшому, перекладач. В статті розглянуті найпоширеніші способи передавання англомовних порівнянь при перекладі на українську мову: повний переклад, заміна тропів та образів, додання та видчнення образності.

Ключові слова: троп, порівняння, особливості дитячого сприйняття, художній переклад, дитяча література.

Статья посвящена исследованию способов перевода сравнений, встречающихся в английской детской художественной прозе, на украинский язык. В ходе исследования было установлено, что сравнение является одним из самых распространенных тропов, встречающихся в англоязычной детской литературе. Этот феномен обусловлен особенностями детского восприятия реальности, к которым апеллирует автор детской литературы и, в последствии, переводчик. В статье рассмотрены и проанализированы наиболее распространенные способы передачи англоязычных сравнений при переводе на украинский язык: полный перевод, замена тропа и сохранение образа, замена образа и сохранение тропа, замена тропа и образа, добавление и изъятие образности.

Ключевые слова: троп, сравнение, особенности детского восприятия, художественный перевод, детская литература.

The article highlights the means of English similes translation into Ukrainian. The research has revealed that the simile is one of the most common tropes that is used in English literature for children. This phenomenon is based on the peculiarities of childish's perception of reality: the latter is taken into consideration by both an author and a translator. The most common ways of translating the similes of English literature for children into Ukrainian, are examined and read in the article.

Key words: trope, simile, peculiarities of childish perception, Belles-Lettres translation, literature for children.

Переклад дитячої прози вважається одним з найскладніших видів художнього перекладу, і причина цієї думки ховається в самій специфіці дитячої літератури. Відомо, що дитяче мислення відрізняється від мислення дорослої людини та має свої психологічні особливості, знання яких допомагає автору дитячого твору та перекладачу досягнути виховної, навчальної та розважальної мети.

Дитячому письменникові та перекладачеві дитячої літератури мало знати естетичні уявлення дітей, їхню психологію, особливості дитячого світосприйняття світу на різних вікових етапах, мало володіти “пам’яттю дитинства”. Саме від цих фахівців вимагається висока художня майстерність і природна здатність у дорослому стані кожен раз бачити світ під кутом зору дитини, але при цьому не залишатися в полоні дитячого світосприйняття, а бути завжди попереду нього, щоб вести читача-дитину за собою.

Переклад дитячої літератури потребує від перекладача не тільки високого рівня володіння прийомами перекладу, але і особливого розуміння специфіки дитячої літератури, її мети та завдань. Переклад стилістичних прийомів художньої прози для дітей також викликає не аби-які утруднення, що полягають знову ж таки в знанні особливостей дитячого сприйняття реальності.

На сучасному етапі розвитку перекладознавства в Україні спостерігається зростаючий інтерес вчених до проблем перекладу англійської мови дитячої літератури на українську мову. При цьому існує досить велика кількість теоретичних досліджень, присвячених даній тематиці. Відсутність багатьох всесвітньовідомих творів дитячих письменників в перекладі на українську мову та нестача робіт, присвячених визначенню оптимальних шляхів перекладу тропів, що зустрічаються в англійській дитячій літературі, зумовлює **актуальність** даного дослідження.

Результати дослідження продемонстрували, що порівняння виявляється одним з найпоширеніших тропів, що зустрічаються в дитячій літературі. Частотність вживання порівнянь складає 21 % від загальної кількості вживань тропів.

В даному дослідженні порівняння визначається як прийом пізнання, що базується на зіставленні відомих людині предметів і відшуканні у них загальної ознаки. [1: 37], при цьому, відзначимо, що порівняння виконує, по суті, ту ж функцію, що і метафора, але має більш експліцитну форму [1: 49]. Це пояснює кількісне переважання порівнянь над метафорами в текстах художньої літератури для дітей: порівняння є більш легким для розуміння тропом, ніж метафора.

Порівняння було обране предметом дослідження саме тому, що механізм його дії яскраво відображає процес мислення дитини, тож утруднення при перекладі порівнянь зумовлені особливостями дитячого сприйняття дійсності.

Мета дослідження полягає у визначенні стилістичних особливостей передачі порівнянь, що зустрічаються в англomовній дитячій прозі, засобами української мови.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) виконати стилістичний аналіз перекладу порівнянь, що зустрічаються в англomовній дитячій прозі, на українську мову;
- 2) визначити оптимальні прийоми перекладу порівнянь з англійської на українську мову;
- 3) визначити найпоширеніші стилістичні прийоми перекладу порівнянь з англійської мови на українську.

Матеріалом дослідження виступають приклади використання порівнянь, що зустрічаються в класичних та сучасних книгах англomовної дитячої прози, таких як Kipling R. “The Jungle Book”, Wilde O. “The Star-Child”, Travers P. L. “Mary Poppins” та загальновідома серія Дж. Роулінг “Harry Potter” загальним об’ємом 1957 сторінок. В якості основних критеріїв відбору зібрання текстів казок були виділені загальновідомість та доступність книг масовому читачеві.

Для розв’язання поставлених завдань в роботі застосовано комплексну **методику** дослідження:

- 1) лінгвостилістичний аналіз порівнянь в англomовній дитячій художній літературі;
- 2) порівняльний аналіз порівнянь в оригіналі та в українському перекладі.

Порівнянням (лат. *comparatio*) називається словесний вираз, в якому уявлення про зображуваний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим предметом, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вигляді [2: 58].

Семантична структура порівняння представляє собою тричленну будову, до складових компонентів якої входить:

- 1) те, що порівнюється, або “предмет” порівняння;
- 2) те, з чим порівнюється, “образ”;
- 3) те, на основі чого порівнюється одне з іншим, ознака, за якою відбувається зіставлення [2: 61]

В системі засобів поетичного увиразнення мовлення порівняння виступає, чи, точніше, психологічно сприймається як форма ускладнення епітета, свого роду розгорнутий епітет. “Проста вказівка на ознаку, що вимагає підкреслення, – пише в цьому зв’язку Б. Томашевський, не завжди задовольняє вимоги виразності. Аби безпосередніше вплинути на почуття, потрібно більш конкретне уявлення про ознаку, про яку слід нагадати й до якої привертається увага. Тому інколи найменування ознаки супроводжується зіставленням означуваного з предметом або явищем, що має дану ознаку в повній мірі” [3: 169].

Механізм порівняння засідає всі стадії і ступені процесу пізнання і тому порівняння часто зустрічаються у мові дітей (порівняння є однією з найважливіших складових процесу пізнання). Часте використання порівнянь в мовленні дітей вказує на образність та їх асоціативність мислення, до якого і апелює автор дитячої художньої прози. Перекладач дитячої літератури в свою чергу користується такими самими засобами перебудови власної свідомості задля донесення інформації до дитини — носія іншої мови.

Для перекладу кожного виду тропу та для перекладу порівняння зокрема, не зважаючи на те, що існують деякі універсальні прийоми перекладу тропів, перекладач повинен застосувати індивідуальний підхід.

До таких універсальних прийомів перекладу тропів належить: повний переклад; заміна тропу та збереження образу; заміна образу та збереження тропу; заміна тропу і образу; додавання; вилучення образності [4: 54].

Розглянемо декілька прикладів використання порівнянь в дитячій прозі англійських авторів та особливо переклад порівнянь на українську мову. В цих перекладах перекладачі вживають різноманітні засоби передачі змісту тексту-оригіналу на мову перекладу. Наведемо приклади: “Once they sank into a deep drift, and came out *as white as millers are*, when the stones are grinding” [5: 8] — “Раз вони були провалилися в глибоку заметену яму і вилізли звідти *білі, мов мірошники*, що стоять, коли сиплеться борошно” [6: 89]. В цьому прикладі перекладу порівняння проф. І. В. Корунець використав прийом додавання, а саме додав уточнення “*що стоять біля коша*”. Це пояснення допомагає читачеві яскравіше представити картину та глибше зрозуміти запропонований автором образ.

Розглянемо наступне речення: “Jane and Michael had gone off to a party and looking, as Ellen the housemaid said when she saw them, “just like a shop window” [7: 126] — “Джейн з Майклом пішли в гості, при-

бравшись у свій найкращий одяг, — такі виряджені, сказала покоївка Елін, “наче зійшли з вітрини крамниці” [8: 68]. В цьому прикладі перекладу порівняння також спостерігається використання прийому додавання, зокрема перекладач додав дієслово “зійшли” для уточнення, яке являється більш доречним в цьому виразі українською мовою.

В наступному випадку перекладу порівняння перекладач використовує прийом заміни образу та збереження тропа: “...he was *white and delicate as sawn ivory*, and his curls were *like the rings of the daffodil*. His lips, also, were *like petals of a red flower*, and his eyes were *like violets by a river of pure water*, and his body *like the narcissus of a field where the mower comes not*” [5: 13] — “... він мав личко біле й ніжне, мов різьблене із слонової кістки, і золоті кучері — як пелюстки нарциса, і губи — як пелюстки червоної троянди, і очі — як фіалки, що дивилися в чисту воду струмка. І він стрункий, немов квітка в полі, де не ступала нога косаря” [6: 93].

Також в цьому прикладі можна спостерігати застосування прийомів додавання та конкретизації зокрема “red flower” перекладено як “червона троянда”. Таким чином перекладач конкретизував образ квітки, зробив порівняння більш образним та яскравим для читача. Троянда традиційно вважається однією з найкрасивіших квіток. Тому, порівнюючи губи головного героя з пелюстками червоної троянди, перекладач ще більше підкреслює неземну красу хлопця.

Яскравим прикладом збереження тропу на заміні образу є наступний переклад порівняння: “... *her eyes, like two green moons in the darkness*” [9: 9] — “... очі в неї спалахнули, мов дві зелені зірки в нітми” [10: 11].

В наступному прикладі перекладу порівнянь перекладач використовує прийом часткового вилучення образності. Це виражається в тому, що він взагалі опустив дієприкметниковий зворот “dripping from a tree” задля того, щоб зробити фразу більш лаконічною та зберегти структуру речення: “...he was *as cunning as Tabaqui, as bold as the wild buffalo, and as reckless as the wounded elephant*. But he had a voice *as soft as wild honey dripping from a tree*, and a skin *softer than down*” [9: 12]. — “... вона була хитра, як Табакі, смілива, як дикий буйвол, і нестримна, як поранений слон. Але голос в неї був солодший за дикий мед, і шерсть — м’якіша за пух” [10: 14].

Дослівний переклад порівняння можна спостерігати в наступному прикладі: “Uncle Vernon sat down, *breathing like a winded rhinoceros*...” [1: 3] — “Дядько Вернон знову сів, сопучи, немов захеканий носоріг...” [12: 4]. Повний переклад порівняння обумовлений в цьому прикладі яскравістю та влучністю використаного образу. Перекладач вирішив

зберегти комічний ефект тропу та найкращим рішенням для досягнення цієї мети було збереження тропу і образності в цілому.

В ході дослідження були проаналізовані переклади 1220 речень з використанням порівнянь. Кількісна характеристика використання стилістичних прийомів перекладу порівнянь з англійської мови на українську (на матеріалі дитячої художньої прози) відображена у наступній таблиці:

Таблиця 1

Частотність використання стилістичних прийомів перекладу англійських порівнянь на українську мову (%)

№	Стилістичні прийоми перекладу порівнянь	Кількісна характеристика
1	Повний переклад	27,0
2	Заміна тропу та збереження образу	—
3	Заміна образу та збереження тропу	50,1
4	Заміна тропа і образу	—
5	Додавання	22,9
6	Вилучення образності	—

Як свідчать дані таблиці, найуживанішим прийомом перекладу на українську мову англійських порівнянь, що зустрічаються в дитячій літературі, виступає прийом заміни образу та збереження тропу (50,1 % від загальної кількості використаних прийомів перекладу). Це може бути обумовлене тим, що перекладачі намагаються якомога точніше передати особливості авторського стилю, використовуючи при цьому більш зрозумілі для української дитини образи.

Іншими поширеними прийомами перекладу порівнянь англійської дитячої літератури на українську мову виступають прийоми повного перекладу (27,0 % від загальної кількості використаних прийомів перекладу) та прийом додавання (біля 23 % використань). Це пояснюється прагненням перекладача допомогти читачеві яскраво уявити образ та полегшити дитині сприйняття запропонованої автором картини світу. Випадки використання заміни тропу та збереження образу, заміни тропа і образу, а також вилучення образності в нашому дослідженні не зустрічаються зовсім.

Отже, урахування отриманих даних про найпоширеніші стилістичні прийоми перекладу порівнянь можуть бути корисними для українських перекладачів, які працюють над своїми навичками перекладу англійської дитячої літератури. Результати дослідження також

можуть бути використані для розв'язання практичних проблем перекладу художніх творів, зокрема дитячої прози, а також при розробці методичних посібників з проблем теорії перекладу та теорії художнього тексту. Проблема адекватного перекладу на українську мову тропів, що зустрічаються в англомовній дитячій літературі, залишається актуальною та потребує подальшого дослідження.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Крюкова Н. Ф. Метафоризация и метафоричность как параметры рефлексивного действования при продукции и рецепции текста: Дис. ... д-ра филол. наук. — Тверь, 2000. — 291 с.
2. Знаменская Т. А. Стилистика английского языка. Основы курса: учеб. пособие / Т. А. Знаменская. — [5-е изд.]. — М.: Изд-во ЛКИ, 2008. — 224 с.
3. Томашевский Б. В. Теория литературы: Поэтика. — М.; Л.: Госиздат, 1925. Новейшее переиздание: Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика: Учеб. пособие. — М.: Аспект Пресс, 1996 (1999). — 334 с.
4. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. — СПб.: Союз, 2002. — 317 с.
5. Wilde O. The Fairy Tales of Oskar Wilde. Vol. 1: The Selfish Giant & The Star Child (v.1). — NYC.: Nantier Beall Minoustchine Publishhing, 2003. — 48 p.
6. Уайльд О. Хлопчик-зірка: Казки для молодшого та середнього шкільного віку. — К.: Веселка, 1979. — 108 с.
7. Travers P. L. Mary Poppins. — М.: Юпитер — Интер, 1999—176 p.
8. Треверс П. Л. Мері Поппінс. — К.: Веселка, 1981. — 190 с.
9. Kipling R. The Jungle Book. — Lnd.: Puffin books, 2009. — 218 p.
10. Кіплінг Р. Мауглі. Для молодшого шкільн. віку / Пер. з англ. В. Прокопчука // К.: Веселка, 1979. — 272 с.
11. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of secrets. — Lnd.: Bloomsbury, 1998. — 251 p.
12. Роулінг Дж. К. Гаррі Потер і Таємна кімната. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. — 352 с.